

Atatürk Uluslararası Barış Ödülü

Atatürk Ansiklopedisi sitesinden

Atatürk Uluslararası Barış Ödülü

Atatürk Uluslararası Barış Ödülü, Atatürk'ün "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" ilkesi doğrultusunda dünya barışına, uluslararası dostluk anlayış ve iyi niyetin geliştirilmesine hizmet eden **gerçek ve tüzel kişilere** Devlet Ödülü niteliğinde verilen bir ödüldür. Atatürk Uluslararası Barış Ödülü; Atatürk'ün rölyefi işlenmiş bir plaket, nakdî mükafat ile ödül rozeti ve beratından oluşur. Bu ödülün verilmesine imkân tanıyan hukuki dayanaklar incelendiğinde öncelikle 1982 Anayasası'na bakmak gerekecektir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın **Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu** başlıklı 134. maddesi : "Atatürkçü düşüncüyü, Atatürk ilke ve inkılaplarını, Türk kültürünü, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak ve yaymak ve yayınlar yapmak amacıyla; Atatürk'ün manevi himayelerinde Cumhurbaşkanının gözetim ve desteğinde Cumhurbaşkanının görevlendireceği bakana bağlı; **Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu** ve **Atatürk Kültür Merkezinden** oluşan, kamu tüzel kişiliğine sahip Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu" kurulur hükmünü amiridir. Anayasanın bahsi geçen hükmü ile kurulan Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun teşkilat, görev, yetki ve sorumluluklarını belirleyen 2876 sayılı Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Kanunu, 17/08/1983 tarihli Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 2876 sayılı Kanun'un 90. maddesi, yılda bir defa Atatürk Uluslararası Barış Ödülü verilmesini ön görmüştür. Ödülün yılda bir defa verilmesine dair husus 519 sayılı "Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararname" ile değiştirilerek üç

yılda bir ödül verilmesi şeklinde kurala bağlanmıştır. Ancak Anayasa Mahkemesi, 519 sayılı KHK'nın dayanağını oluşturan 24.06.1993 tarihli ve **3911 sayılı Yetki Yasası'nı, Anayasaya aykırılığı gerekçesi** ile (16.09.1993 tarihli Esas:1993/26, Karar: 1993/28) iptal ettiğinden 519 sayılı KHK ile 2876 sayılı Kanun'un Atatürk Uluslararası Barış Ödülü düzenleyen 91 ve 92. maddelerinde gerçekleştirilen fıkra değişiklikleri de aşağıda yer verildiği üzere Anayasa Mahkemesi tarafından (25.11.1993 tarihli Esas: 1993/51 ve Karar: 1993/53) iptal edilmiştir.

Atatürk Uluslararası Barış Ödülü ile ilgili esaslar ise 2876 sayılı Kanunun 91. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre;

a) Atatürk Uluslararası Barış Ödülü için gösterilecek adayların tespitinde ve değerlendirilmesinde; ırk, dil, renk, cinsiyet, din ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmez.

b) Adayların tespit ve değerlendirilmesinde, Atatürk'ün "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" ilkesi doğrultusunda, dünya barışına, milletlerarasında dostluk, anlayış ve iyi niyetin geliştirilmesine veya Atatürk'ün koyduğu bu ilkeye eserleriyle, hizmet ve faaliyetleriyle katkıda bulunmuş olmak şartı aranır.

c) Adayların değerlendirilmesi sonucunda ödüle layık olduğu Atatürk Uluslararası Barış Ödülü Kurulu tarafından tespit edilen aday, Cumhurbaşkanının onayından sonra en geç 23 Nisan günü ilan edilerek kesinleşir, bu karara itiraz edilemez.

d) 92 nci maddenin 3 üncü fıkrasına göre gösterilecek adayların eserleri, hizmet ve faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi verilir ve aday olarak gösterilmesinin gerekçesi açık olarak ifade edilir.

e) Ödül 19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramında düzenlenecek bir tören ile Cumhurbaşkanı veya O'nun yetkili kılacağı bir kimse tarafından ödüle hak kazanan kişiye verilir.

f) Ödüle hak kazanan kişi veya temsilcisi şahsen hazır bulunmaya ve mümkünse "Atatürk ve Dünya Barışı" veya ödül almasını sağlayan çalışmaları konusunda bir konferans vermeye davet edilir.

g) Herhangi bir yıl ödüle layık bir kişi bulunmadığında o yıl ödül verilmez. Bu ibare daha sonra 519 sayılı KHK ile "Ödüle layık bir kişi bulunmadığında o yıl ödül verilmez." şeklinde değiştirilse de Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. (Değişik : 26/8/1993 - KHK - 519/15 md.; İptal: Ana. Mah.'nin 25/11/1993 tarih ve E. : 1993/51, K. : 1993/53 sayılı Kararı ile.)

Ödül için **aday tespiti ve değerlendirme ölçütleri** ise aynı kanunun 92. maddesinde belirlenmiştir. Buna göre;

Atatürk Uluslararası Barış Ödülü için başvuracak adayların faaliyetlerinde veya eserlerinde aranacak nitelikler ve verilecek nakdî mükâfatın miktarı, her yıl 1 Haziran-30 Ağustos günleri arasında yurt içi ve yurt dışı basın ayın araçlarıyla ilan edilir. (Bu fıkrada yer alan ilan tarihi 519 sayılı KHK ile "ödül verilecek yıldan bir önceki yılın 1 Ocak-28 veya 29 Şubat günleri arası" belirlense de bu değişiklik Anayasa Mahkemesi Kararı ile iptal edilmiştir.)

En geç 31 Aralık akşamına kadar eserleri Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanlığına ulaşacak şekilde başvuran kişiler, Atatürk Uluslararası Barış Ödülü için aday olmaya hak kazanırlar.

Ayrıca 90 ve 91'inci maddelere uygun olarak, en geç 31 Aralık akşamına kadar, Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Ödül Kurulu Üyeleri, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Türkiye'deki yabancı misyon şefleri, daha önce ödül almış kişiler, Ödül Kurulunun belirleyeceği diğer kişiler, Atatürk Uluslararası Barış Ödülü için aday gösterebilirler. (Bu fıkra kapsamındaki "31 Aralık akşamına kadar" ibaresi 519 sayılı KHK ile "bir önceki yılın 23 Nisan akşamına kadar" şeklinde değiştirilse de bu değişiklik de Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir.)

Bu şekilde aday gösterilenlerin eserlerinin, hizmet ve faaliyetlerinin değerlendirilmesi ve işlemlerinin sonuçlandırılması, müracaat süresinin bitim tarihini takip eden on beş ay içinde

tamamlanır. (Bu fıkrada yer alan on beş aylık süre 519 sayılı KHK ile on bir aya düşürülse de bu değişiklik Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. (Değişik : 26/8/1993 - KHK - 519/16 md.; İptal : Ana. Mah.nin 25/11/1993 tarih ve E.1993/51, K.1993/53 sayılı Kararı. Aynı AYM kararı ile 92. maddenin bir, iki ve üçüncü fıkraları kapsamındaki değişiklikler de yukarıda da yer verildiği üzere iptal edilmiştir.)

Aynı kanunun Atatürk Uluslararası Barış **Ödülü Kurulu** başlıklı 93. maddesi ise Ödül Kurulunun kimlerden oluştuğunu kayıt altına almıştır. "Atatürk Uluslararası Barış Ödülü Kurulu; Dışişleri Bakanı ile Ödül Kurulu için Cumhurbaşkanı'nca ayrıca seçilecek üç üyenin, Yüksek Kurula katılmasıyla oluşur. Yüksek Kurul Başkanı aynı zamanda Ödül Kurulunun da başkanıdır. Kurulun sekretaryası hizmetleri Yüksek Kurum Başkanlığı'nca yürütülür."

Yukarıda yer verildiği üzere Yüksek Kurul Başkanı aynı zamanda Ödül Kurulunun da başkanıdır. Ödül Kurulu Başkanı olan Yüksek Kurul Başkanının ise 2876 sayılı Kanun'un **Yüksek Kurul** kenar başlıklı 5. maddesine göre Başbakan ya da görevlendireceği Devlet Bakanı ya da Başbakan Yardımcısı olduğunun altını çizmekte yarar vardır. Ödül Kurulunun oluşum şekli ve yer alan üyeler esasen uluslararası mahiyeti haiz bir Devlet Ödülü kurgusuna uygundur. Yasa Koyucunun bu dengeyi gözettiği görülmektedir. **Ödül Kurulunun görevleri** ise kanunun 94. maddesinde sayılmıştır:

- a) Atatürk Uluslararası Barış Ödülünün verilmesiyle ilgili çalışma plan ve programını hazırlamak, nakdî mükâfatın miktarını tespit etmek,
- b) Bu Kanunun 92 nci maddesinin 3 üncü fıkrasına göre, ödül için aday bildirecek diğer kişileri seçmek,
- c) Bu Kanundaki ve Atatürk Uluslararası Barış Ödülü Tüzüğündeki esaslara göre ödül adaylarını değerlendirecek komisyonları teşkil etmek, komisyonların değerlendirmelerini karara bağlamak ve Cumhurbaşkanı'nın onayına sunmak,
- d) Atatürk Uluslararası Barış Ödülü Tüzüğü'nün taslağını hazırlamak, ilgili makamların görüş ve onayına sunmak,
- e) Bu Kanunla verilen diğer görevleri yapmak,

2876 sayılı Kanun, son olarak 95. madde ile **Ödül Kurulunun Çalışma Esaslarını** ortaya koymuştur. Buna göre; "Atatürk Uluslararası Barış Ödülü Kurulu; çalışma plan ve programına uygun olarak toplanır. Kurul ayrıca Başbakanın çağrısı üzerine olağanüstü toplantılar da yapabilir. Kurul çalışmaları ve Ödüle hak kazanan adayların değerlendirilmeleri gizli olarak yapılır. Onaylanmadan önce bu konuda açıklama yapılamaz." hükmüne yer verilmiştir.

Yasa koyucu, 2876 sayılı Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Kanunu ile "Atatürk Uluslararası Barış Ödülü"nü ihdas etmekle kalmamış yasa metninde 90-95. maddeleri bu ödülle ilgili usul ve esaslara ayırmıştır. Kanunda yer almayan ayrıntılar için ise, 2876 sayılı Kanun'un 106. maddesine dayanılarak hazırlanacak bir tüzük ile düzenlenmesini ön görmüştür. Bu bağlamda hazırlanan tüzük ise Danıştay incelemesinden geçip 14.11.1984 tarihli ve 84/8769 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile karara bağlanmış ve 08.12.1984 tarihli ve 18599 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Tüzüğün kapsamının; ödülün verilme koşul ve esasları, ödül plaketinin ve rozetinin yapılışı, biçimi ve boyutlarıyla para ödülünün miktarının belirlenmesine ile ödül töreninin düzenlenmesine ilişkin usul ve esasları ortaya koyduğu görülmektedir. Bu kapsamda para ödülünün miktarının her yıl Ödül Kurulunca belirleneceği, ödül beratının ise Cumhurbaşkanı'nınca düzenlenip ve imzalanacağı Atatürk Uluslararası Barış Ödülü Tüzüğü'nün 2. maddesinde kurala bağlandığı görülmektedir.

2876 sayılı Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Kanunu ve ona dayalı şu an mülga durumda olan "Atatürk Uluslararası Barış Ödülü Tüzüğü"ne ayrıntılı yer verilmesinin gerekçesi; yakın dönem tarihimizde "Atatürk Uluslararası Barış Ödülü" verilmesine imkân tanıyan temel hukuki düzenlemeler oluşları ve bugüne kadar verilen ve ayrıntıları aşağıda yer alan tüm

ödüllerin bu iki düzenleme çerçevesinde verilmiş olmasıdır. Günümüzde *üç maddesi* (97,101 ve 103. maddeler) hariç diğer maddeleri 2011 tarihli 664 sayılı Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Teşkilat ve Görevleri hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile mülga olan 2876 sayılı Kanun ve ona dayalı Atatürk Uluslararası Barış Ödülü Tüzüğü kapsamında 1986-2000 yılları arasında Atatürk Uluslararası Barış Ödülü almış gerçek ve tüzel kişilere verilen ödüller ise aşağıda yer verildiği şekildedir:

Joseph Marie Antoine Hubert Luns (d. 28 Ağustos 1911 - ö. 17 Temmuz 2002), Hollandalı siyasetçi ve diplomat. 2 Eylül 1952'den 6 Temmuz 1971'e kadar Hollanda Dışişleri Bakanlığı görevini yürüttü ve bu görevde en çok kalan kişi oldu. Daha sonra 1971-1984 arasında NATO'nun 5. Genel Sekreteri oldu ve 13 yıl boyunca sürdürdüğü bu görevi en uzun süre yürüten kişi oldu.

Ödül Yılı: 1986

Para Ödülü Miktarı: 10 Milyon TL

Richard Karl Freiherr von Weizsäcker (d. 15 Nisan 1920 - ö. 31 Ocak 2015), 1984-1994 yılları arasında görev yapmış Federal Almanya Cumhurbaşkanı.

Ödül Yılı: 1987

Para Ödülü Miktarı: 15 Milyon TL

Ödül Yılı: 1988

Para Ödülü Miktarı: 20 Milyon TL'dir. Ancak ödül verilmemiştir.

Prens Takahito Mikasa (2 Aralık 1915 - 27 Ekim 2016), Japonya prensi. 2004 yılında yengesi Kikuko'nun ölümünden sonra Japonya İmparatorluk Ailesi'nin en yaşlı üyesi haline geldi. II. Dünya Savaşı sırasında Japon İmparatorluk Ordusu'nda genç bir süvari subayı olarak görev yapmış olup savaştan sonra Orta Doğu çalışmaları ve Sami dillerinde akademisyen ve yarı zamanlı öğretim görevlisi olarak görev almıştır.

Ödül Yılı: 1989

Para Ödülü Miktarı: 25 Milyon TL

Ahmet Kenan Evren (17 Temmuz 1917 - 9 Mayıs 2015), Türk asker ve devlet adamı. Türk Silahlı Kuvvetlerinin 17. Genelkurmay Başkanı, 12 Eylül Darbesi sonrası Türkiye'nin Devlet Başkanı (1980-1982) ve 7. Cumhurbaşkanı. (1982-1989).

Ödül Yılı: 1990

Para Ödülü Miktarı: 40 Milyon TL

Ödül Yılı: 1991

Para Ödülü Miktarı: 50 Milyon TL'dir. Ancak ödül verilmemiştir.

Nelson Rolihlahla Mandela ya da kabile adıyla **Madiba (18 Temmuz 1918 - 5 Aralık 2013)**, Güney Afrikalı Anti Apartheid (ayrımcılık karşıtı) aktivist ve **Güney Afrika Cumhuriyeti'nin ilk siyahî devlet başkanı**. 1994'te ilk defa tüm halkın katıldığı seçimlerde devlet başkanı seçilmiştir. Ödülü kabul etmemiştir.

Ödül Yılı: 1992

Para Ödülü Miktarı: 65 Milyon TL

Ödül Yılı: 1993 Para Ödülü Miktarı: 80 Milyon TL'dir. Ancak ödül verilmemiştir.

Ödül Yılı: 1994 Para Ödülü Miktarı: 100 Milyon TL'dir. Ancak ödül verilmemiştir.

Türkiye Kızılay Derneği, (eski adı **Hilâl-i Ahmer Cemiyeti**), Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi'nin temel ilkeleri olan "insanlık, ayırım gözetmemek, tarafsızlık, bağımsızlık, hayır kurumu niteliği, birlik ve evrensellik" çerçevesinde çalışan bir yardım kuruluşudur.

Ödül Yılı: 1995

Para Ödülü Miktarı: 250 Milyon TL

UNICEF (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu) 1946 yılında Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu adıyla kurulmuş ve daha sonra 1954 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından çocuk haklarının korunması adına tanıtım ve savunma çalışmaları yapmak, çocukların temel gereksinimlerinin karşılanmasına yardımcı olmak ve çocukların potansiyellerini eksiksiz biçimde gerçekleştirmek için fırsatlar yaratmak üzere görevlendirilmiştir.

Ödül Yılı: 1996

Para Ödülü Miktarı: 500 Milyon TL

Bosna-Hersek Türk Barış Gücü Görev Kuvveti Bosna-Hersek sorununa çözüm bulmak amacıyla, öncelikle emniyetli bölgeler tesis edilmesi ve bunların korunması için görev almıştır.

Ödül Yılı: 1997

Para Ödülü Miktarı: 1000 Cumhuriyet Altını

Prof. Dr. Bernard LEWIS (31 Mayıs 1916, Londra - 19 Mayıs 2018, New Jersey), İngiliz asıllı Amerikalı tarihçidir. Princeton Üniversitesi'nde profesördür. İslam tarihi ve İslam-Batı ilişkisi hakkında uzmanlaşmıştır. Orta Doğu hakkında uzmanlaşmış batılı uzmanlar arasında en çok okunan yazarlardandır. George W. Bush'un danışmanlığını yapmıştır.

Ödül Yılı: 1998

Para Ödülü Miktarı: 1000 Cumhuriyet Altını

Haydar ALİYEV (10 Mayıs 1923 - 12 Aralık 2003) Azerbaycanlı siyasetçi, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin üçüncü Cumhurbaşkanı, Nahçıvan Yüksek Meclisi'nin 3. Başkanı, Azerbaycan'ın görevdeki cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in babası. Azerbaycan'ın "Umum milli lider" ve "ulu önder" unvanlarını taşımaktadır.

Ödül Yılı: 1999

Para Ödülü Miktarı: 1000 Cumhuriyet Altını

Rauf Raif Denktaş (27 Ocak 1924; 13 Ocak 2012), Kıbrıs Türkü siyasetçi ve yazardır. Denktaş, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk cumhurbaşkanıdır. 1983'ten 2005'e kadar toplamda 21 yıl 5 ay 9 gün cumhurbaşkanlığı yapmıştır.

Ödül Yılı: 2000

Para Ödülü Miktarı: 1000 Cumhuriyet Altını

Yukarıda yer verildiği üzere Atatürk Uluslararası Barış Ödülü en son Rauf Denktaş'a verilebilmiştir. Anayasa Mahkemesinin (25.11.1993 tarihli Esas: 1993/51 ve Karar: 1993/53) 519 sayılı KHK ile 2876 sayılı Kanun'da yapılan değişiklikleri iptal etmesi ve *aynı kararın sonuç*

kısımında iptal nedeniyle oluşan hukuki boşluğun doldurulması için Anayasa'nın 153. ve 294 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa'nın 53. maddeleri gereğince iptal kararının Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak 6 ay sonra yürürlüğe girmesine oy birliği ile karar verildiği dikkate alındığında oluşan hukuki boşluğun ön görülen sürede giderilemediği görülmüştür. Bu durumda 1995-2000 yılları arasında istikrarlı bir şekilde bu ödül nasıl ve hangi hukuki dayanağa göre verilebilmiştir sorusu gündeme gelmektedir. Aradığımız hukuki dayanak bizi Başbakanlığın 03/08/1994 tarihli ve 1994/29 Nolu Genelgesine götürmektedir. Başbakanlık bu genelgeye Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen muhtelif kanun hükmünde kararnameleri konu edinmiş ve kamu kurumları için bir yol haritası belirlemiştir. Mezkûr genelgenin ikinci paragrafında sorunun çözümü; "Anayasanın 2. maddesinde ifadesini bulan hukuk devletinde idarenin eylem ve işlemlerini, kanuni düzenlemeler iptal edilmiş olduğu takdirde dahi hukuk kuralları dışında yürütmesi düşünülemeyeceğinden, idari eylem ve işlemlerinin iptal kararlarından önceki mevzuat, önceki mevzuat da iptal edilmişse bu düzenlemeden geriye gidilerek usulüne göre yürürlüğe konulmuş mevzuata göre yapılması iktiza etmektedir..." şeklinde ortaya konulmuş ve aynı genelgede yeni bir düzenleme yapılincaya kadar önceki mevzuatın uygulanması hususunda Bakanlar Kurulunca alınan 31.7.1994 tarihli ve P. 1994/6 sayılı prensip kararına atıf yapılmıştır. Başbakanlık Genelgesi incelendiğinde ise; Anayasa Mahkemesince iptal edilen bazı KHK'lerin bahsi geçen genelgede sayıldığı ancak 519 sayılı KHK'nin bunlar arasında *yer almadığı* görülmektedir. Diğer taraftan genelge ile atıf yapılan Bakanlar Kurulu prensip kararının yürürlüğe girdikten sonra Anayasa Mahkemesince herhangi bir süre verilmeksizin iptal edilerek Resmî Gazete'de yayımlanmak suretiyle yürürlüğe girecek KHK'lerde de bahsi geçen prensip kararına uyulmasının altı çizilmiştir. Bu noktada 519 sayılı KHK'nin Anayasa Mahkemesi tarafından (25.11.1993 tarihli Esas 1993/51 ve Karar 1993/53) atıf yapılan prensip kararından (P. 1994/6) önce iptal edildiği dikkat çekmektedir. Durum bu şekilde olsa da uygulama da bahsi geçen genelgenin AYM tarafından iptal edilen 519 sayılı KHK'ye teşmil edilmesi de dikkat çekmekte, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Ödül Kurulunun dayanak olarak adı geçen genelgenin ikinci paragrafında yer alan tespitleri esas almak suretiyle çalışmalarına devam ettiği anlaşılmaktadır.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun 2001 yılında vermeyi planladığı ödül kapsamında ise Yüksek Kurul ile Atatürk Uluslararası Barış Ödülünü 4 Nisan 2001 yılında toplantıya çağırıldığı, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinin Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumuna cevabi olarak gönderdiği 22.03.2001 tarihli ve B.01.0.YKB.02-69-431/1390 sayılı yazısının ilgi kısmından (Yüksek Kurum tarafından yazılan 02.03.2001 tarihli ve 82/371 sayılı davet yazısı) anlaşılmaktadır. Cumhurbaşkanlığı cevabi yazı içeriğinde; Kurumun teşkilatını düzenleyen 2876 sayılı Kanun'un bazı maddelerinde yapılan değişikliklerin Anayasa Mahkemesinin 25.11.1993 tarihli ve "Esas 1993/51, Karar 1993/53" sayılı kararı ile iptal edilmesi nedeniyle Yüksek Kurul ve Ödül Kurulunun yasal dayanaktan yoksun kaldığına, iptal hükmünün yürürlüğe girmesinden sonra iptal kararında ön görülen 6 aylık süre zarfında oluşacak hukuki boşluğun giderilmediğine, AYM tarafından iptal edilen 519 sayılı KHK öncesindeki düzenleme olan 2876 sayılı Kanun'un 5. maddesine göre ödül sürecine yönelik iş ve işlemlerin yapılmaya devam edildiğinin anlaşıldığına, "oysa bir yasa ya da kanun hükmünde kararnamenin iptali durumunda bu yasa ya da kanun hükmünde kararnamenin yürürlükten kaldırıldığı hükümlerin kendiliğinden yürürlüğe giremeyeceğinin hukukun bilinen ve yaygın ilkesi olduğuna, bu konuda AYM ve Yargıtayın içtihatlarının bulunduğuna gönderme yapılmak suretiyle oluşan yasal boşluğu giderecek gerekli düzenlemenin bir an önce TBMM'ye sunulması tavsiye edilmiştir.

Cumhurbaşkanlığının bahsi geçen yazısı, hukuki bir gerçeği ortaya koyduğundan yasal boşluk gerekçesiyle 2001 tarihinden itibaren artık Atatürk Uluslararası Barış Ödülü verilmemeye başlanmıştır. İhtiyaç duyulan hukuki düzenleme ise ancak **664 sayılı Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname** ile 2011 yılında giderilebilmiştir. 664 sayılı KHK'nin Atatürk Uluslararası Barış Ödülü kenar başlıklı 27. maddesinin birinci fıkrası ile Atatürk'ün "Yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesi doğrultusunda, dünya barışına, uluslararası dostluk ve iyi niyetin geliştirilmesine hizmet eden gerçek ve tüzel kişilere Cumhurbaşkanının kararıyla, Devlet ödülü niteliğinde Atatürk Uluslararası Barış Ödülü

verilmesine yeniden hukuki zemin temin edilmiştir. Yine aynı maddenin ikinci fıkrası ile Atatürk Uluslararası Barış Ödülü verilmesine ilişkin usûl ve esasların Bakanlar Kurulunun teklifi ve Cumhurbaşkanının onayıyla yürürlüğe konulacak yönetmelikle düzenleneceği hükme bağlanmıştır. Sonrasında ise 2876 sayılı Kanun doğrultusunda yürürlüğe giren Atatürk Uluslararası Barış Ödülü Tüzüğü yürürlükten kaldırılmıştır. 664 sayılı KHK'nin 27. maddesinde yer alan "Bakanlar Kurulu kararıyla" ibaresi 02.07.2018 tarihli ve 703 sayılı KHK'nin 140. maddesiyle "Cumhurbaşkanınca" şeklinde değiştirilmiştir.

664 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 27'nci maddesinin ikinci fıkrası uyarınca Ödül ile ilgili usul ve esasları belirlemek amacıyla hazırlanan "Atatürk Uluslararası Barış Ödülü Yönetmeliği" ise 12.03.2013 tarihli ve 28585 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Toplam 15 maddeden oluşan ve şu anda yürürlükte bulunan bu yönetmeliğin ödül verilmesini önceleyen amaç ve ilkelerin daha önce 2876 sayılı Kanun ve bu Kanunun 106. maddesine dayanılarak çıkarılan tüzükle (mülga) aynı yönde olduğu görülmektedir. Bununla birlikte bahsi geçen 664 sayılı KHK'ye dayalı yönetmelikte, çalışma usul ve esasları bağlamında önemli derecede farklılıklara gidildiği görülmektedir. Şöyle ki, 4. maddede Ödül Kurulunu oluşturan üyelerin Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yönetim Kurulu Üyelerinden oluştuğu, Ödül Kurulu Başkanının da Yönetim Kurulu Başkanı olduğu dikkati çekmektedir. 2876 sayılı Kanunun 92. maddesinde (mülga) ve Tüzükte (mülga) Atatürk Uluslararası Barış Ödülü için kimlerin aday gösterebileceği tek tek sayılmış iken 664 sayılı KHK ve yürürlükte bulunan yönetmelikte bu yöntemle başvurulmadığı, Ödül Kurulu Üyelerine aday gösterme yetkisi tanınmamakla birlikte Ödül Kurulunun; ödülün verilmesiyle ilgili çalışma plan ve programını hazırlamak, ödül için aday gösterebilecek gerçek ve tüzel kişileri belirlemek ve ödül verilmek üzere en fazla üç adayı Cumhurbaşkanına sunmakla yetkilendirildiği 5. maddeden hareketle anlaşılmaktadır. Yine bahsi geçen yönetmelikte; Ödül Kurulunun ödül verilecek yıldan bir önceki yılın Ocak ayında toplanıp çalışma takvimini belirleyeceği (Yönetmelikte yapılan 11/5/2020 tarihli değişiklikle ödül verilecek yılın Ocak ayında), üye tam sayısının salt çoğunluğuyla toplanacağı, kararların toplantıya katılanların salt çoğunluğuyla alınacağı, oyların eşitliği halinde başkanın oyu doğrultusunda karar alınmış sayılacağı hükme bağlanmıştır. Burada 664 sayılı KHK'nin Yönetim Kurulu başlıklı 6. maddesine göre mevcut durumda Yönetim Kurulu Üyelerinin; Yüksek Kurum Başkanı, Türk Tarih Kurumu Başkanı, Türk Dil Kurumu Başkanı, Atatürk Araştırma Merkezi Başkanı, Atatürk Kültür Merkezi Başkanı, Cumhurbaşkanının seçeceği üç, ilgili bakanın seçeceği bir üye olmak üzere toplam 9 kişiden oluştuğu ve Yönetim Kurulu Başkanının da Yüksek Kurum Başkanı olduğunu belirtmekte fayda vardır.

Diğer taraftan **Ödülle ilgili esaslar ve verilme şartları** yönetmeliğin 8. maddesinde aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

- a) Ödülün verilmesinde; ırk, dil, renk, cinsiyet, din, milliyet ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilemez.
- b) Ödülün verilmesinde, Atatürk'ün "Yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesi doğrultusunda dünya barışına, uluslararası dostluk ve iyi niyetin geliştirilmesine hizmet etmiş olmak şartı aranır.
- c) Ödül, sonu (0) ve (5) ile biten yıllarda verilir.
- ç) Ödüle layık aday bulunmadığı yıllarda ödül verilmez.
- d) Ödül, Atatürk'ün rölyefi işlenmiş bir plaket, ödül rozeti ve beratı ile **para ödülünden** oluşur. (Bu maddede belirtilen para ödülü miktarı 18/6/2014 tarihli ve 29034 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2/6/2014 tarihli ve 2014/6429 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı Eki kararının 1. maddesi ile **250.000 Türk Lirası** olarak belirlenmiştir.)
- e) Ödül plaketi altın kaplanmış gümüşten, ödül rozeti altından yapılır. Plaket ve rozetin biçimi ve boyutları Ödül Kurulunca belirlenir. Ödül beratı, Yüksek Kurum Başkanlığınca düzenlenir ve Cumhurbaşkanı tarafından imzalanır. Para ödülü miktarı Cumhurbaşkanı tarafından tespit edilir.
- f) Ödül verilmesine karar verilen kişinin hayatını kaybetmiş olması durumunda ödül, kanuni

mirasçılara verilir.

g) Ödül verilmesine esas olan eser, hizmet ve faaliyet birden çok kişinin ürünü ise, her birine ayrı ayrı plaket, rozet ve berat verilir; para ödülü aralarında eşit bir şekilde paylaşılır.

Yönetmeliğin 9. maddesinde ödülle ilgili esasların bahsinde ödülün, verileceği yıldan bir önceki yılın 19 Mayıs gününe kadar yurt içi ve yurt dışı basın-yayın araçlarıyla ilan edilmesi ön görülmüş ise de bu maddede gerçekleşen 11/5/2020 tarihli değişiklikle bu bağlamdaki ilanın "ödülün verileceği yılın 19 Mayıs gününe kadar yurtiçi ve yurtdışı basın-yayın araçlarıyla" yapılması kurala bağlanmıştır. Yönetmelikte bir diğer değişiklik de ödül için başvuru kısmında gerçekleşmiştir. Şöyle ki, ilk yayımlandığında aday olmak isteyenlerin ve aday gösterme hakkı bulunanların ödül verilecek yıldan bir önceki yılın 29 Ekim gününe kadar Yüksek Kurum Bilimsel Çalışmalar Dairesine başvurmaları ön görülmüşken, yine yapılan 11/5/2020 tarihli değişiklikle "ödülün verileceği yılın 1 Temmuz gününe kadar" başvuruların yapılması gerektiği ön görülmüştür.

Ödül Kurulu tarafından başvurular arasından yapılacak değerlendirme sonucunda en fazla üç adayın Cumhurbaşkanına sunulacağı, nihai kararın Cumhurbaşkanınca onaylandıktan sonra 23 Nisan'da açıklanacağı yönetmeliğin ilk halinde düzenlenmişken 11/5/2020 tarihli değişiklikle ödül ile ilgili nihai kararın 29 Ekim günü açıklanacağı kurala bağlanmıştır. Son olarak bahsi geçen yönetmelikte ödül töreninin 19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı günü ya da Cumhurbaşkanının uygun göreceği diğer bir günde yapılması başlangıçta ön görülse de 11/5/2020 tarihli değişiklikle ödül töreninin düzenlenme tarihi "10 Kasım Atatürk'ü anma günü ya da Cumhurbaşkanının uygun göreceği diğer bir gün" olarak değiştirildiği görülmektedir.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun teşkilat yapısını yeniden düzenleyen ve 2011 tarihli 664 sayılı KHK ile Anayasa Mahkemesinin 1993 tarihli iptal kararıyla Atatürk Uluslararası Barış Ödülü verilmesine engel olan 18 yıllık hukuki boşluk 2011 yılında giderilmiştir. 12/3/2013'ten itibaren yürürlükte bulunan ikincil mevzuatın (Atatürk Uluslararası Barış Ödülü Yönetmeliği) ön gördüğü sonu 0 ve 5 olan yıllarda bu ödülün verilmesinin kurala bağlansa 2015 ve 2020 yıllarında ödülün verilemediği görülmektedir. Yürürlükte bulunan yönetmeliğin 8. maddesinin birinci fıkrasının ç bendi "Ödüle layık aday bulunmadığı yıllarda ödül verilmez." hükmü ödülün verilmemesine imkân tanımaktadır. Ödülün beş yılda bir mutlak surette verilmesi söz konusu olmasa da dünya barışına kurulduğu günden günümüze çok ciddi katkılar veren ülkemizin, Cumhuriyetin banisinin adıyla özdeşleşen **Atatürk Uluslararası Barış Ödülünün** uluslararası barışa, dayanışmaya ve kardeşliğe hizmet veren, ödülü hak eden gerçek ve tüzel kişilere verilmeye devam edilmesi, hem 1980'li yıllarda başlayan geleneğin devamını temin edecek olup hem de Türkiye Cumhuriyetinin uluslararası barış ve dostluğa verdiği önem ve desteğin bir nişanesi olacaktır.

Zeki ERASLAN

KAYNAKÇA

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Düstur, Tertip: 5, Cilt 22 (9.11.1982 tarihli ve 17863 sayılı Resmî Gazete/Mükerrer)

2876 sayılı Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Kanunu, Düstur, Tertip: 5, Cilt 22 (17.8.1983 tarihli ve 18138 sayılı Resmî Gazete)

664 sayılı Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, Düstur, Tertip: 5, Cilt 51 (2.11.2011 tarihli ve 28103 sayılı Resmî Gazete/Mükerrer)

Atatürk Uluslararası Barış Ödülü Tüzüğü (14.11.1984 tarihli ve 84/8769 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı/08.12.1984 tarihli ve 18599 sayılı Resmî Gazete)

Atatürk Uluslararası Barış Ödülü Yönetmeliği, Düstur, Tertip: 5, Cilt 53 (12.3.2013 tarihli

ve 28585 sayılı Resmî Gazete)

Anayasa Mahkemesi Kararı, (16.09.1993 tarihli, Esas 1993/26, Karar 1993/28)

Anayasa Mahkemesi Kararı, (25/11/1993 tarih ve E. : 1993/51, K. : 1993/53)

Bakanlar Kurulu Kararı (31.7.1994 tarih ve P. 1994/6 Nolu)

Bakanlar Kurulu Kararı (02.06.2014 tarih ve 2014/6429 Nolu)

Başbakanlık Genelgesi (03/08/1994 tarihli ve 1994/29 Nolu)

Cumhurbaşkanlığının Yazısı (22.03.2001 tarihli ve B.01.0.YKB.02-69-431/1390)

"http://ataturkansiklopedisi.gov.tr/index.php?title=Atatürk_Uluslararası_Bariş_Ödülü&oldid=4059" adresinden alındı.